Dersim Katliamı ve Nesillerarası Psikolojik Travma Aktarımı

Filiz Çelik
fcelik77@yahoo.com

Yayımlanma Tarihi:
5 Ekim 2025

İndirilme Tarihi:
07.11.2026

Önerilen Atıf: Çelik, Filiz (2025). Dersim Katliamı ve Nesillerarası Psikolojik Travma Aktarımı. Alevi Ansiklopedisi — ISIL: DE-4607. https://doi.org/10.68413/alevian siklopedisi.2cd3w (Erişim Tarihi: 07.11.2026)

Alevi Ansiklopedisi, **Kütüphaneler ve İlgili Kuruluşlar için Uluslararası Standart Tanımlayıcı** kapsamında **ISIL: DE-4607** koduyla kayıtlıdır.

ISSN 3055-9928

ISIL URI /isil/DE-4607

LOBID
lobid.org/organisations/DE-4607

Permalink id.zdb-services.de/resource/organisations/DE-4607

Adres: Alevi Ansiklopedisi Körnebachstr. 49-51, 44143 Dortmund

info@aleviansiklopedisi.com

Özet
Bu madde, 1937 ile 1938 yılları arasında Türkiye'nin doğusunda gerçekleşen Dersim Katliamı'nın uzun vadeli duygusal ve psikolojik etkilerini ele alıyor. Kürt-Zaza-Alevi topluluğundan binlerce kişi bu şiddetli askeri harekât sırasında öldürüldü, yerinden edildi ya da susturuldu. Bu olaylar neredeyse bir asır önce yaşanmış olsa da, etkileri hâlâ hem hayatta kalanlar hem de onların çocukları ve torunları tarafından hissediliyor. 2015 yılında tamamlanmış bir doktora çalışmasına dayanan bu madde, Dersim travmasının kuşaklar boyunca nasıl aktarıldığını inceliyor. Aile hikâyeleri ile psikoloji ve travma çalışmaları alanındaki kuramların birleşimi aracılığıyla, sessizlik, yas ve kamusal tanınmanın yokluğunun insanların kimlik, hafıza ve aidiyet duyguları üzerindeki etkileri ortaya konuyor. Travma yalnızca sözcüklerle değil, duygular, ilişkiler ve günlük yaşamla da yaşamaya devam ediyor. Dersim, Holokost ve yerli halkların yaşadığı şiddet deneyimleri gibi diğer tarihsel travmalarla karşılaştırıldığında, bu makale hikâyelerin – aile içinde ve kamusal alanda – anlatılmasının iyileşme ve unutmaya karşı direnme açısından ne kadar güçlü bir yol olduğunu gösteriyor. Bu çalışma, geçmişteki şiddetin, toplum tarafından inkâr edildiğinde ya da görmezden gelindiğinde, günümüzdeki toplulukları nasıl şekillendirmeye devam ettiğini anlamamıza yardımcı oluyor.

Anahtar Kelimeler: Collective Memory, Collective Trauma, Dersim, Dersim Aleviliği, Dersim Genocide, Dersim Soykırımı, Esoteric Knowledge, Hatırlamak, Kollektif travma, Nature And Religion, Sacred Landscape, Toplumsal Travma, Trauma

Dersim Katliamı: Psikolojik Travmanın Oluşumu

1937 ile 1938 yılları arasında Dersim halkı (bugünkü adıyla Tunceli), şiddetli ve ayrım gözetmeyen bir askeri harekâta maruz kaldı. Bu saldırılar, yaş ve cinsiyet fark etmeksizin sivilleri hedef aldı; kitlesel katliamlar, zorla yerinden etmeler ve ailelerin parçalanmasıyla sonuçlandı. Birçok genç kız alınıp Türk aileler tarafından büyütüldü. Aradan 80 yılı aşkın süre geçmiş olsa da, bu döneme ait travma, etkilenenlerin torunlarını bile etkilemeye devam ediyor.

Telif Hakkı © 2026 Alevi Ansiklopedisi ve yazar(lar)a aittir. Aksi belirtilmedikçe Creative Commons Atıf-GayriTicari-Türetilemez 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC-ND 4.0) kapsamında yayımlanmıştır. Her türlü kullanımda uygun atıf zorunludur. Ticari kullanım, değişiklik, çeviri veya yeniden yayın için Alevi Ansiklopedisi ve/veya yazar(lar)ın yazılı izni gereklidir.

Tarihsel olarak Dersim, kendi dili, inançları ve gelenekleriyle ayırt edici bir etno-dinsel grup olan Alevi topluluğuna ev sahipliği yapıyordu. Cumhuriyet, tek bir ulusal kimliği dayatmak amacıyla bölgedeki çeşitliliği bir tehdit olarak görüyordu. Bu nedenle, Dersim'in kültürel varlığını ya asimile etmek ya da ortadan kaldırmak için yasalar çıkarıldı. 1937-38 yıllarındaki askeri kampanya, bu ideolojinin acımasız bir sonucu oldu.

Yakın zamana kadar, Türkiye'de Dersim Katliamı tabu bir konu olarak kaldı. Bu konudaki sessizlik, ailevi ve toplumsal yaşama yerleşti, kuşaklar boyunca aktarıldı ve günümüzde birçok Dersimli'nin yaşadığı kolektif travmaya katkıda bulundu.

Travma, Hafıza ve İnsan Kaynaklı Felaketlerin Mirası

Felaketler – ister doğal ister insan eliyle gerçekleşmiş olsun – kayıplara ve yıkıma neden olur; ancak insan eliyle gerçekleşen felaketler genellikle nesiller boyu yankılanan daha derin psikolojik yaralar bırakır. Caruth (1996), Freud'un "gecikme" (latency) kavramı aracılığıyla, travmatik olayların hemen değil, sonraki kuşaklarda sıkıntı ve çözümlenmemiş acı olarak ortaya çıkabileceğini açıklar.

Kuşaklararası travma aktarımı (Intergenerational Transmission of Trauma – ITT), soykırım, savaş ve etnik temizlik gibi kolektif şiddet biçimlerinin tanınmış bir sonucu hâline gelmiştir (Danieli, 1998a). Bu tür olaylar yalnızca tarihsel ve politik birer mesele değildir; aynı zamanda derin psikolojik etkiler taşır. Mağdurlar ve onların torunları, çoğu zaman sessizlik veya kafa karışıklığı içinde, bu travmatik mirasla yaşamaya devam eder.

20.yüzyıl, ulus-devletin yükselişiyle birlikte, modernite ve ulusal birlik ideolojileri doğrultusunda meşrulaştırılan yaygın soykırımlara sahne oldu (Mazower, 2000; Semelin, 2005). Yerli ve azınlık nüfuslar çoğu zaman ilerleme yolunda engel olarak görülmüş, bunun sonucunda kitlesel şiddet ve yok sayılma yaşanmıştır. Ermeni Soykırımı, Holokost, Ruanda ve

Darfur'daki katliamlar, travma ve adalet konusundaki küresel tartışmaları şekillendirmeye devam eden örneklerden yalnızca birkaçıdır.

Bu tür vahşetlerde travma yalnızca bireysel değil, kolektiftir. Holokost üzerine yapılan erken dönem araştırmalar, travmanın yalnızca hayatta kalanları değil, onların çocuklarını ve torunlarını da etkileyebileceğini göstermiştir (Rakoff, Sigal ve Epstein, 1966). Klinik teşhislerden daha geniş psiko-sosyal anlayışlara geçiş, şiddet ve sessizliğin kuşaklar boyunca kimliği nasıl şekillendirdiğini incelemek için yeni yollar açmıştır.

Dersim Bağlamında Kuşaklararası Travma

Dersim Katliamı'nın yol açtığı travma, diğer insan eliyle yaratılmış felaketler ve soykırımlarla benzerlik gösterir. Hayatta kalanlar yalnızca doğrudan zarar görmekle kalmamış, aynı zamanda duygusal, psikolojik, kültürel ve politik düzeyde uzun vadeli sonuçlarla da yüzleşmişlerdir. Bu travmanın aktarım yolları genel olarak iki modele ayrılabilir: doğrudan aktarım ve dolaylı aktarım.

Doğrudan Aktarım

Doğrudan aktarım, travmanın biyolojik ve psikolojik yollarla kuşaklara geçmesini ifade eder. Bu model ilk olarak Holokost'tan sağ kurtulanların çocukları üzerine yapılan araştırmalarla şekillenmiştir. Klinik gözlemler, bu çocukların depresyon, anksiyete, uykusuzluk, kâbuslar ve duygusal uyuşma gibi belirtiler gösterdiğini ortaya koymuştur – ki bunlar daha sonra Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) olarak sınıflandırılmıştır (Niederland, 1968; Rakoff ve diğ., 1966; APA, 2013).

Bazı araştırmacılar, sağ kalanların çocuklarında travma belirtilerine yönelik biyolojik yatkınlık olup olmadığını da incelemişlerdir (Yehuda ve diğ., 1998; Bagot ve diğ., 2014). Ancak bu görüş tartışmalıdır. Meta-analizler, Holokost'tan sağ kurtulanların çocuklarının, ancak başka yaşam koşulları nedeniyle zaten stres altındalarsa daha yüksek psikopatoloji

seviyeleri gösterdiğini öne sürmektedir (van IJzendoorn ve diğ., 2003; Sagi-Schwartz ve diğ., 2008).

Dersim örneğinde, ikinci ve üçüncü kuşak torunların çoğu, orijinal travmadan onlarca yıl sonra dünyaya gelmiştir. Her ne kadar bazı psikolojik sıkıntı belirtileri gözlemlense de, bu aşamada doğrudan aktarımın tek ya da birincil mekanizma olduğu pek olası değildir. Bunun yerine, travmanın mirası daha çok kültürel, duygusal ve kolektif hafızada görünür hâle gelmektedir.

Dolaylı Aktarım

Dolaylı aktarım; sessizlik, parçalanmış hafıza ve bozulmuş duygusal iletişim yoluyla işler. Hayatta kalanlar, yaşadıkları travmayı korku, utanç ya da çözümlenmemiş yas nedeniyle dile getirmekten kaçınabilir. Danieli (1984) bunu "sessizlik komplosu" olarak adlandırmıştır. Bu sessizlik, çocuklarda derin ama belirsiz bir huzursuzluk ve miras alınmış bir keder duygusu yaratır (Weingarten, 2004; Felsen, 1998).

Dersim örneğinde, 2009-2014 yılları arasında yürütülen araştırmaya katılan birçok kişi, katliamdan aile içinde açıkça söz edilmediği ortamda büyüdüklerini ifade etmiştir. Ancak bu sessizlik, kendi başına bir gerilim kaynağı hâline gelmiş; kuşku, korku ve trajik bir şeyin yaşandığına dair söylenmeyen ama hissedilen bir bilince dönüşmüştür.

Bazı ailelerde ise çocuklar, travmatik anlatılara, müziklere ya da görüntülere aşırı maruz bırakılmıştır. Bu hikâyeler bazen infazlar, yetim kalan çocuklar ya da toplu mezarlarla ilgili ayrıntılı betimlemeler şeklinde paylaşılmıştır. Sessizliğe kıyasla daha bilgilendirici olsa da, bu aktarım biçimi de çocukları ağır duygusal yüklerle baş başa bırakmış ve bunu işleyecek araçlardan yoksun bırakmıştır.

Zamanla, travma kolektif kimliğin bir parçası hâline gelir. Sabit bir anı olarak değil; aile dinamikleri, kültürel ifade biçimleri ve politik bağlam yoluyla evrilerek aktarılır. Travmanın dolaylı etkileri, orijinal olaylara yönelik süren dışlanma ve politik inkârla da şekillenir.

Madariaga'nın (2002) belirttiği gibi, travma toplumsal yaşamın yapısal bir özelliği hâline gelebilir; sürekli bir tehdit ya da çözümlenmemiş bir kayıp olarak deneyimlenir. Dersim örneğinde, travmanın mirası; parçalanmış aile bağları, kesintiye uğrayan dil aktarımı, kültürel baskılanma ve süregelen toplumsal dışlanmayı içerir.

Dersim Katliamının Kuşaklara Göre Deneyimleri

Hayatta Kalanlar Kuşağı

Bu araştırma, etik nedenlerle doğrudan hayatta kalanları araştırmaya dahil etmedi ve esas olarak ikinci ve üçüncü kuşaklara odaklanmıştır. Geriye kalan az sayıdaki hayatta kalan, öykülerini zaten sözlü tarih projeleri, belgeseller ve tanıklıklar aracılığıyla paylaşmıştı. Bu anlatılar, yaşadıkları şiddet, yerinden edilme ve bitmeyen belirsizlik hakkında çarpıcı ve sarsıcı içgörüler sunar.

Tüm travmalara rağmen, birçok hayatta kalan kişi olağanüstü bir direnç göstermiştir. Hayatlarını yeniden inşa etmiş, aile kurmuş ve çocuklarını başarıya teşvik etmiştir. Brown ve Kulig'in (1996) belirttiği gibi, kitlesel travma karşısında direnç, tarihsel olarak zulüm gören birçok toplulukta yaygın olarak gözlemlenen bir olgudur.

İkinci Kuşak

Katliamdan sonra doğan ikinci kuşak, karmaşık deneyimler yaşamıştır. Bazıları ailelerinin başına gelenlerden tamamen habersiz, sessizlik içinde büyütülmüştür. Diğerleri ise acı verici anılara, anlatılan hikâyeler ya da dolaylı duygusal ifadeler yoluyla maruz kalmıştır. Bu kuşaktan katılımcıların birçoğu, sürekli bir korku, utanç ve yabancılaşma hissiyle yaşadıklarını ifade etmiştir.

Ebeveynlerinden farklı olarak, bu kuşaktakilerin çoğu Türk devlet okullarında eğitim almışlardır – ki bu okullar asimilasyon politikalarının önemli bir parçasıydı. Bu nesil, iş, eğitim ya da güvenlik arayışıyla sıklıkla Dersim'den göç etmiştir. Göç, onlara daha geniş bir dünya görüşü kazandırsa

da, yerinden edilmişlik ve dışlanmışlık hissini derinleştirmiştir.

İkinci kuşaktan bazı katılımcılar, politik olarak daha aktif hâle gelmişlerdir. Katliam hakkında daha açık sözlü olmuş, sözlü tarih çalışmaları yapmış, belgeseller hazırlamış ve Dersim kültürünü korumaya yönelik projelerde yer almışlardır.

Üçüncü Kuşak

Üçüncü kuşak da Dersim Katliamı'yla güçlü bir duygusal ve politik bağ kurmuştur. Olaylara iki kuşak uzak olmalarına rağmen, yas, öfke ve kayıp duygularını yoğun bir şekilde ifade etmişlerdir. Bu kuşaktan birçok kişi, Dersim hakkında filmler, kitaplar, müzikler ve kampanyalar üretmiştir. Anlatıları, kaybedilenleri – dil, ritüeller, inançlar ve topluluk kimliği – geri kazanma arzusunu yansıtır.

Bu nesil, katliamı insan hakları, soykırım tanınması ve kolektif travma gibi daha geniş söylemlerle ilişkilendirmeye daha yatkındır. Ancak kültürel kopukluklarla da karşı karşıya kalmışlardır – özellikle kentsel alanlarda ya da Türkiye dışında büyüyenler için, dil kaybı ve asimilasyon geleneksel hafıza ve yas tutma biçimlerine erişimi zorlaştırmıştır.

Tüm bu zorluklara rağmen, üçüncü kuşak Dersim'in hafızasını canlı tutma konusunda çok önemli bir rol oynamaktadır. Aile tarihlerini "sessizlikten kurtarma" yönünde çaba göstermekte ve adalet ile tanınma talep etmektedirler.

İletişim Biçimleri: Sessizlik ve Anlatıcılık

İnsan eliyle gerçekleşen felaketler, kuşaklar arası iletişimi çoğu zaman bozar. Dersim örneğinde, iki zıt iletişim biçimi öne çıkmıştır:

Sessizlik

Bazı aileler katliam hakkında hiç konuşmamayı tercih

etmiştir. Bu sessizlik, duygusal mesafe ve kafa karışıklığı yaratmış olsa da, aynı zamanda psikolojik bir savunma biçimi olarak da işlev görmüştür. Herman (1992), travma güvenli biçimde işlenemediğinde sessizlik ve kopukluğun yaygın başa çıkma stratejileri olduğunu belirtir.

Aşırı Maruz Kalma

Bazı aileler ise katliam hikâyelerini oldukça ayrıntılı şekilde aktarmıştır. Çocuklar, erken yaşlardan itibaren bu acı verici anlatılara; müzik, şiir, sohbet ya da siyasi etkinlikler aracılığıyla maruz kalmıştır. Sessizliği bozsa da, bu anlatılar çocuklarda çoğu zaman duygusal olarak ezici ve çaresiz bırakıcı bir etki yaratmıştır.

Auerhahn ve Laub'a (1998) göre, hayatta kalanlar bazen yaşadıkları travmayı paylaşamaz çünkü doğrulanma eksikliği ya da inkar edilme korkusu yaşarlar. Bu nedenle, bellek çoğu zaman parçalı, sembolik ya da bedensel biçimlerde aktarılır. Bu çalışmadaki katılımcılar, olayların net bir anlatısı olmadan bile içsel olarak "bir şeylerin yanlış" olduğunu hissettiklerini sıkça ifade etmişlerdir.

Laub (1992), bu durumu bir tür sürgün hâli olarak tanımlar – travma yaşamış kişiler ve onların torunları, kendi tarihleriyle bağlantı kuramadan, duygularını ifade edemeden yaşamlarını sürdürürler. Bu sürgün sadece duygusal değil, aynı zamanda politiktir; çünkü kurumsal inkâr sessizliği daha da pekiştirir.

Kolektif Travmadan İyileşmek

Kaybın Süregelen Varlığı

Araştırma, hem hayatta kalanlar hem de sonraki kuşaklar arasında güçlü ve kalıcı bir kayıp hissi olduğunu ortaya koymuştur. Hayatta kalanlar için bu kayıp, genellikle tanık oldukları vahşi şiddetle – ailelerin, evlerin ve toplulukların yok edilmesiyle – bağlantılıydı. Sonraki kuşaklarda ise bu kayıp; kimliğin, kültürün, dilin ve atalara ait topraklarla bağın yitimi şeklinde kendini göstermiştir.

Aradan on yıllar geçtikten sonra doğanlar bile, sanki bir yas miras almış gibi hissettiklerini anlatmışlardır. Bu miras alınmış yas duygusu, çoğu zaman süregelen marjinalleşme, kültürel baskılanma ve politik inkâr gibi deneyimlerle daha da karmaşık hâle gelmiştir. Hirsch'in (2008) "ardıl hafıza" (postmemory) kavramıyla tanımladığı bu durum, geçmişin yalnızca nasıl hatırlandığını değil, aynı zamanda torunların geleceği nasıl tahayyül ettiklerini de şekillendirir.

Yas ve Yokluğu

Psikanalitik kuramda yas, travmanın iyileştirilmesi için temel bir süreçtir. Freud, çözümlenmemiş yasın melankoliye – bilinçdışı, sürekli bir kedere – dönüşebileceğini savunmuştur (Freud, 1917/1957). Daha sonra LaCapra (2001) gibi düşünürler bu fikri kolektif travmaya da uyarlayarak, iyileşmenin topluluklar için tarihsel tanınma ve sembolik telafi ile mümkün olabileceğini vurgulamışlardır.

Dersim bağlamında ise yas büyük ölçüde yoktu. Katliamın resmî olarak inkâr edilmesi ve hakkında konuşmanın tehlikeli olması, kamusal veya güvenli biçimde yas tutmayı imkânsız hâle getirmiştir. Katılımcılar, bu tanınma eksikliğinin onları çözümlenmemiş duygularla baş başa bıraktığını belirtmiştir – Frosh'un (2013) "musallat eden yas" dediği bu durum, kaybın tanınmaması hâlinde oluşur.

Young'un (1998) belirttiği gibi, bir felakete yas tutmak için hem içsel bir yas süreci hem de dışsal tanınma gereklidir. Bu olmadan travma zaman içinde donmuş kalır. Dersim'de Katliam, hatıraların zaman çizelgesinde bir kopuş yaratmıştır – "öncesi" ve "sonrası" olarak konuşulan ama kapanışı olmayan bir yarık gibi.

Tanınma, Adalet ve Anma

Tanınma İhtiyacı

Katılımcılar, Dersim Katliamı'nın kamusal olarak tanınmasına yönelik ihtiyaçlarını sürekli olarak vurgulamıştır. Tanınma eksikliğinin, onlarda dışlanmışlık ve

adaletsizlik duygusunu derinleştirdiğini ifade etmişlerdir. Ulusal söylemlerde susturulduklarını, akranları tarafından yanlış anlaşıldıklarını ve devlet kurumları tarafından görmezden gelindiklerini belirtmişlerdir.

İnkâr edilen ya da yok sayılan travma, zamanla büyüyerek daha da ağırlaşır. Danieli'ye (1998a) göre, tanınmayan travma, hem bireysel hem de kolektif iyileşme süreçlerini kesintiye uğratır. Dersim örneğinde katılımcılar, bu tanınmanın yalnızca arşivlere açık erişim, hakikatin anlatılması ve devletin özrüyle mümkün olabileceğini ifade etmiştir.

Onarıcı Adalet

Onarıcı adalet, cezalandırmaya değil, zararın onarılmasına ve ilişkilerin yeniden kurulmasına odaklanır. Bu yaklaşım, Güney Afrika, Ruanda ve Şili gibi çatışma sonrası toplumlarda uygulanmıştır. Sürece; gerçeklerin açıklanması, tazminat sağlanması ve toplumsal iyileşme eşlik eder (Hamber & Lewis, 1997; Govier & Prager, 2003).

Bu çalışmaya katılanlar, onarıcı adaletin uzlaşma için bir yol olabileceğini savunmuştur. Her ne kadar birçok fail ve mağdur artık hayatta olmasa da, sürgün edilen ve yetim kalanların isimlerinin açıklanması, atalara ait toprakların iadesi veya tarihî gerçeklerin tanınması gibi sembolik eylemlerin bile güven inşa etmeye katkı sağlayacağını ifade etmişlerdir.

Anma ve Kolektif Yas

Anma törenleri, toplumların travmatik olayları birlikte hatırlamalarına ve yas tutmalarına olanak tanır. Anıtlar, ritüeller ve yıldönümü etkinlikleri; acıyı tanıma ve ortak değerleri onaylama alanları sunar (Alexander ve diğ., 2004; Olick, 2007).

Dersimli topluluk için anma, genellikle diasporada gerçekleşmiştir – müzik, şiir, paneller ve topluluk buluşmaları aracılığıyla. Katılımcılar, bu etkinliklerin kendi

miraslarıyla bağlarını sürdürmelerine ve miras aldıkları travmayı işlemelerine yardımcı olduğunu anlatmıştır.

Ancak bu çabalar Türkiye'nin kamu yaşamında büyük ölçüde görünmez kalmıştır. Daha geniş ulusal tanınma olmadan, bu tür anma eylemleri parçalı ve politik olarak kırılgan olmaya devam eder. Schwab'a (2010) göre, gerçek iyileşme için yas, yalnızca kurbanlarla sınırlı kalmamalı; faillerle, özel hafızayla ve kamusal hafızayla sınırları aşarak buluşmalıdır.

Kültürel Direnç ve Yerel Bilginin Rolü

Dersim'in tarihi yüzyıllar boyunca marjinalleştirme ile şekillendi, ancak 1937-38 Katliamı, kolektif hafızada derin bir kırılma yarattı. Bu çalışmaya katılanlar, Katliamı zamanın ikiye ayrıldığı bir dönüm noktası olarak tanımladılar: "önce" ve "sonra". Katliam sadece yaşamları ve toplulukları ortadan kaldırmakla kalmadı, aynı zamanda kuşaklar arası sürekliliği de kopardı.

Tüm bu yıkıma rağmen, topluluk olağanüstü bir direnç göstermiştir. İkinci ve üçüncü kuşak torunlar; eğitime, sanata, müziğe ve aktivizme yönelerek miras aldıkları travmayı işleme ve kültürel kimliklerini koruma yolları bulmuşlardır. Birçoğu, marjinalleşmeye karşı durmak ve onurlu bir varoluşu sürdürmek için akademik ve mesleki anlamda mükemmellik hedeflediklerini ifade etmiştir. Dikkat çekicidir ki, Dersim bugün hâlâ Türkiye'nin en yüksek okuryazarlık oranlarından birine sahiptir (Akin, 2010), tüm sosyo-ekonomik zorluklara rağmen.

Sözlü Gelenek ve Kültürel Aktarım

Resmî tanıma ve yas sürecinin yokluğunda, Dersimliler tarihlerini geleceğe taşımak için sözlü geleneklere dayandı. Müzik, şiir, hikâye anlatıcılığı ve ritüel, yalnızca bilgi değil; duygular, dünya görüşleri ve etik kodlar taşıyan yaşayan arşivler işlevi gördü. Katılımcıların birçoğu, cenazelerde ya da topluluk etkinliklerinde Katliam'a dair ağıtlar ve mersiyeler duyduklarını, bu yas anlatılarının geçmişteki kayıpları bugünkü acılarla birleştirdiğini anlatmıştır.

Bu sözlü gelenek, şiddet karşıtlığı, ruhsal tevazu ve toplumsal adaleti vurgulayan Alevi inancına derinden bağlıdır. Bazı katılımcılar Katliamı, ruhani bir uyarı – içsel bir ihanetin cezası ya da "Yol"dan sapmanın işareti – olarak bile yorumlamışlardır. Bu tür yorumlar, travmanın anlamlandırıldığı ve direncin beslendiği güçlü bir etik çerçeveyi yansıtır.

Kültürel Olarak Bilgilendirilmiş Adalete Doğru

Katılımcılar, herhangi bir iyileşme ya da uzlaşma sürecinin, kendi kültürel değerleri üzerine kurulması gerektiğini ifade etmişlerdir. Batılı geçiş dönemi adaleti modelleri faydalı olabilir, ancak Dersimlilerin dünya görüşüyle tam olarak örtüşmeyebilir. Örneğin, Alevi inancındaki adalet kavramı intikamcı değil; onarıcı ve ruhsal sorumluluğa dayalıdır.

Güney Afrika'da Piskopos Desmond Tutu'nun yürüttüğü çalışmaların da gösterdiği gibi, hakikat ve uzlaşma süreçleri bile dışsal dinî veya kültürel çerçeveler dayatıldığı takdirde sorunlu olabilir (Prager, 2003). Buna karşılık, Dersim'e özgü bir yaklaşım; yerel ruhani geleneklerden, topluluk normlarından ve kolektif hafızadan beslenen bir iyileşme süreci başlatabilir.

Sonuç

Dersim Katliamı, torunlarının yaşamlarını hâlâ şekillendirmeye devam etmektedir – yalnızca uzak bir tarihsel olay olarak değil; kimlik, aidiyet ve duygusal iyilik hâliyle doğrudan ilişkili yaşayan bir gerçeklik olarak. Bu travma yalnızca sessizlik ve hikâye anlatımıyla değil; aynı zamanda dil kaybı, sürgün, politik baskı ve kültürel bastırma yoluyla da aktarılmıştır.

Ancak tüm bu travmanın içinden güçlü bir direnç akımı doğmuştur. Dersimliler konuşmaya, söylemeye, yazmaya ve örgütlenmeye devam ediyorlar – yalnızca hatırlamak için değil, aynı zamanda geri almak için. Tanınma, adalet ve iyileşme talepleri, sadece geçmişe bir yanıt değil; farklı bir geleceğe dair bir vizyondur.

Bu nedenle, Dersim'in hikâyesi sadece bir trajedi değil; aynı zamanda bir hayatta kalış, onur ve kültürel hafızanın dayanıklılığı hikâyesidir.

Kaynakça & İleri Okumalar

Alexander, Jeffrey C., Ron Eyerman, Bernhard Giesen, Neil J. Smelser, and Piotr Sztompka. 2004. *Cultural Trauma and Collective Identity*. Berkeley: University of California Press.

American Psychiatric Association. 2013. *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: DSM-5*. 5th ed. Arlington, VA: American Psychiatric Association.

Auerhahn, Nanette C., and Dori Laub. 1998. "Intergenerational Memory of the Holocaust." In *International Handbook of Multigenerational Legacies of Trauma*, edited by Yael Danieli, 21-41. New York: Plenum Press.

Bagot, Rosemary C., Benoit Labonté, Catherine J. Peña, and Eric J. Nestler. 2014. "Epigenetic Signaling in Psychiatric Disorders: Stress and Depression." *Dialogues in Clinical Neuroscience* 16 (3): 281-295.

Brown, David D., and Judith Celene Kulig. 1996-1997. "The Concepts of Resiliency: Theoretical Lessons from Community Research." *Health and Canadian Society* 4 (1): 29-52.

Caruth, Cathy. 1996. *Unclaimed Experience: Trauma, Narrative, and History*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Danieli, Yael. 1984. "Psychotherapists' Participation in the Conspiracy of Silence about the Holocaust." *Psychoanalytic Psychology* 1 (1): 23-42.

Danieli, Yael, ed. 1998. *International Handbook of Multigenerational Legacies of Trauma*. New York: Plenum Press.

Felsen, Irit. 1998. "Transgenerational Transmission of

Effects of the Holocaust: The North American Research Perspective." In *International Handbook of Multigenerational Legacies of Trauma*, edited by Yael Danieli, 43-68. New York: Plenum Press.

Freud, Sigmund. 1957. "Mourning and Melancholia." In *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, vol. 14, translated and edited by James Strachey, 243-258. London: Hogarth Press. Originally published 1917.

Frosh, Stephen. 2013. *Hauntings: Psychoanalysis and Ghostly Transmissions*. London: Palgrave Macmillan.

Govier, Trudy. 2003. "What Is Acknowledgement and Why Is It Important?" In *Dilemmas of Reconciliation: Cases and Concepts*, edited by Carol A. L. Prager and Trudy Govier, 65-89. Waterloo, ON: Wilfrid Laurier University Press.

Hamber, Brandon, and Sharon Lewis. 1997. *An Overview of the Consequences of Violence and Trauma in South Africa*. Occasional Paper. Johannesburg: Centre for the Study of Violence and Reconciliation.

Herman, Judith Lewis. 1992. *Trauma and Recovery: The Aftermath of Violence-From Domestic Abuse to Political Terror*. New York: Basic Books.

Hirsch, Marianne. 2008. "The Generation of Postmemory." *Poetics Today* 29 (1): 103-128.

LaCapra, Dominick. 2001. *Writing History, Writing Trauma*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Laub, Dori. 1992. "Bearing Witness, or the Vicissitudes of Listening." In *Testimony: Crises of Witnessing in Literature, Psychoanalysis, and History*, edited by Shoshana Felman and Dori Laub, 57-74. New York: Routledge.

Madariaga, Carlos. 2002. *Trauma psicosocial, trastorno de estrés postraumático y tortura*. Serie Monografías 11.

Santiago de Chile: Centro de Salud Mental y Derechos Humanos (CINTRAS).

Mazower, Mark. 2000. *Dark Continent: Europe's Twentieth Century*. New York: Vintage Books.

Niederland, William G. 1968. "The Problem of the Survivor." In *Massive Psychic Trauma*, edited by Henry Krystal, 8-22. New York: International Universities Press.

Olick, Jeffrey K. 2007. *The Politics of Regret: On Collective Memory and Historical Responsibility*. New York: Routledge.

Prager, Carol A. L. 2003. "Aspects of Understanding and Judging Massive Human Rights Abuses." In *Dilemmas of Reconciliation: Cases and Concepts*, edited by Carol A. L. Prager and Trudy Govier, 197-219. Waterloo, ON: Wilfrid Laurier University Press.

Prager, Carol A. L., and Trudy Govier, eds. 2003. *Dilemmas of Reconciliation: Cases and Concepts*. Waterloo, ON: Wilfrid Laurier University Press.

Rakoff, Vivian M., John J. Sigal, and Nathan B. Epstein. 1966. "Children and Families of Concentration Camp Survivors." *Canada's Mental Health* 14 (4): 24-26.

Sagi-Schwartz, Abraham, Marinus H. van IJzendoorn, and Marian J. Bakermans-Kranenburg. 2008. "Does Intergenerational Transmission of Trauma Skip a Generation? No Meta-Analytic Evidence for Tertiary Traumatization with Third Generation of Holocaust Survivors." *Attachment & Human Development* 10 (2): 105-121.

Schwab, Gabriele. 2010. *Haunting Legacies: Violent Histories and Transgenerational Trauma*. New York: Columbia University Press.

Sémelin, Jacques. 2005. *Purifier et détruire: Usages politiques des massacres et génocides*. Paris: Éditions du

Seuil.

van IJzendoorn, Marinus H., Marian J. Bakermans-Kranenburg, and Abraham Sagi-Schwartz. 2003. “Are Children of Holocaust Survivors Less Well-Adapted? A Meta-Analytic Investigation of Secondary Traumatization.” *Journal of Traumatic Stress* 16 (5): 459-469.

Weingarten, Kaethe. 2004. “Witnessing the Effects of Political Violence in Families: Mechanisms of Intergenerational Transmission and Clinical Interventions.” *Journal of Marital and Family Therapy* 30 (1): 45-59.

Yehuda, Rachel, Judith Schmeidler, Michael Wainberg, Karen Binder-Brynes, and Tamar Duvdevani. 1998. “Vulnerability to Posttraumatic Stress Disorder in Adult Offspring of Holocaust Survivors.” *American Journal of Psychiatry* 155 (9): 1163-1171.

Yayıncı Notu: Bu yayında yer alan görüş, yorum ve veriler yalnızca ilgili yazar(lar)a aittir; Alevi Ansiklopedisi’nin, editörlerinin veya destekleyici kurumların görüşlerini zorunlu olarak yansıtmaz. Alevi Ansiklopedisi ve editörleri, içeriğin kullanımından doğabilecek sonuçlardan sorumlu değildir